Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Corpus iuris civilis

Accursius, Franciscus

[Nürnberg], 27. Dez. 1486

In nomine domini nostri iesu christi Imperator et cesar flavus iustinianus [...] institutionum incipit prohemium

urn:nbn:de:bsz:31-319935

Visual Library

a In nomine domini nostri iheſu chriſti. Ex hoc nota φ chriſtianus fuit. alʼs nō poſſet impera re. i. imperij iuriſdictionē exercere, vt in au ten. iuſiur. qd̄ pſtat in prin. ibi ꝛ communica tor eccle. coll. ij. vbi dicitur. φ quilibet admiſtrator debet iurare ſe eſſe cō municatorē ſan cte ꝛ catholice ec cleſie. ſic et alʼs in cipit. vt. C. d̄ off. p̄. pre. aff. l. in no mine dn̄i ꝛ in aut. d̄ armis in prin. col. vj. ex hoc ſequit bonū ini tium. meli⁹ me dium. ꝛ optim⁹ finis. vt in autē. quō opteat epi. in prin. coll. j.

b Imperator ceſar a ceſare au guſto. qui regna bat tpe natiuita tis chriſti. vnde illd̄. exijt edictū a ceſare auguſto vt deſcriberetur vniuerſus orbis i. vt quilibet ex timaret bona ſua ꝛ exinde quilibꝫ imperator dictus ē ceſar. vel dic ce ſar. qꝛ fuit ceſ⁹ d̄ vētre mr̄is ſue.

c Flauus. qꝛ talis erat colore. nam rubeus.

d Iuſtinian⁹. quia fuit fili⁹ iu ſtini. vt. j. de do. §. eſt ꝛ aliud. ꝛ. j. quibus nō eſt p. fa. te. §. pe. Sꝫ i dec. di. xvj. c. ha beo libꝝ. dr̄ φ fuit filius ꝯſtan tini. Sꝫ forte ibi loquitur de alio iuſtiniano φ̄ hic. Vel dic φ fuit filius in ſucceſſione poſt ip̄m in regno. Vel dr̄ a iuſticia quā ſemp coluit. ꝛ ſubditis iniunxit colendā. vt. C. de ſū. trini. ꝛ fide catho. l. j.

e Alemanicus. hoc nomen ꝛ oīa ſequentia noīa ſunt ab euentu ſibi impoſita. vtputa qꝛ vicit aphri cos. ꝛ ſic de alijs. vt in autē. d̄ here. ꝛ fal. in pri. col. j. ꝛ hec omia ſunt nomina ꝓuinciaꝝ quas deuicit.

f Pius. a pio antonino. vt in autē. vt liberti d̄ ce. col. vj. §. ſi quis autem. alʼs eſt. §. facimus autem.

g Felix. a virtute animi. vl̄ felix. i. pſper. qꝛ omia ſibi ad votū ſuccedebāt

h Inclyt⁹. a geſtꝭ magnificꝭ. Ac. flo.

i Victor. in fugando hoſtes. Accu.

k Triūphator. poſt victoriam. glorioſus. n. erat in ma gnifica geſta ſua.

l Semp auguſtus. qꝛ hui⁹ dꝫ eē ꝓpoſiti quilibet impa tor. vt augeat. lꝫ hoc ſemp nō faciat. ſic in diffinitione ma trimonij. vt. j. d̄ pa. po. in pri. lꝫ interdū diuidat. vt. C. de repu. l. ꝯſenſu. ſic in diffinitione iuſticie. vt. j. de iuſt. ꝛ iur. in prin. ꝫ io.

m Cupide. ſ. mittit ſuā grāꝫ ꝛ hūc librꝝ.

n Incipit more recte ſcribētiū p̄mittit ꝓhemiū. in quo reddit lectorē attentū. docilē. beniuolū. Attentū cū dicit ſūmis vigilijs. nā p hoc φ ipſe vigilauit. reddit nos atten tos. vt vigilare debeam⁹. nā ius ciuile vigilantib⁹ ſcriptū ē. vt. ff. q̄ in frau. cre. l. pupill⁹ in fi. ꝛ ibi ſūma ꝓuidētia. vt j. ꝓri. §. Docilē cū dicit. ꝛ cū ſacratiſſimas ꝯſti. antea ꝯfu ſas. ꝛc̄. vt. j. e. §. omēs docilē. n. facit q̄ ſummā rei breuiter ꝯphendit. nā p hoc φ ipſe abbreuiauit poterit amodo fa cilius edoceri. beniuolū. i. bone volūtatis ad adiſcendū. vbi dicit. ꝛ qd̄ in priore tpe. et ibi. ſūma itaqꝫ ope. vt. j. e. §. cūqꝫ in fi. et. §. ſumma itaqꝫ. ꝛc̄.

o Imperatoriā maieſtatē. i. imperatorem. q̄ eſt in maieſtate. vt. C. de legi. ꝛ cō. l. digna. ſimilis ē

In nomine[a] dn̄i nr̄i ieſu chriſti Imperator[b] ꝛ ceſar flau[c] iuſti nian[d]: alemanic[e]: gottic[e]: frā cus: germanic[e]: atticus: alani cus: vādalic[e]: aphrican[e]: pi[f]: felix[g]: iclit[h] victor[i] ac triūpha tor[k] ſemp auguſt[l]: cupide[m] le gū iuuētuti. inſtitutionū in cipit[n] prohemium.

Imperatoriā[o] maie ſtatem nō ſolū ar mis decoratā[p]: ſed etiaꝫ legibus opor tet[q] eſſe armatā[r]: vt vtrūqꝫ temp⁹ ꝛ bel loꝝ[s] et pacis[t] recte poſſit gubernari[v] ꝛ princeps[x] rom anus victor exiſtat: nō ſo lum in hoſtilibus[y] prelijs: ſed etiam per legitimos[z] trami tes calūniantiū[a] iniquitates expellat: ꝛ fiat tam iuris reli gioſiſſim[b]. φ̄ victis hoſtibus triumphator. Quoꝝ[c] vtrā qꝫ viam cum ſummis vigilijs[d] ſūmaqꝫ ꝓuidentia[e] annuente[f] deo ꝑfecimus. Et bellicos[g] q̄ dem ſudores noſtros barbari ce[h] gentes ſub iuga noſtra de ducte[i] ꝯgnoſcunt: ꝛ tā aphri ca[k] φ̄ alie inumeroſe ꝓuincie[l] poſt tanta temporum ſpacia nr̄is victorijs a celeſti numie preſtitis iteꝝ[m] ditioni romāe

loquendi ornatus. ſ. quibus modis. ius pa. po. ſol. §. filius. ibi imperatoriā celſitudinē. Et no. φ antipophorizat r̄ndendo ad tacitā queſtionē. hāc. ſ. quare ipator nō facit qd̄ ſuū eſt. ſ. armis intēdere. cū milites magis arma ſcire φ̄ iura optet. vt C. d̄ iure deli. l. ſcimus. ad qd̄ r̄ndet. imperatoriā maieſtatē. ꝛc̄.

p Decoratā. qua re qd̄ erat armoꝝ attribuit legibus. et econtra. R̄ndeo vt oñderet alteruꝫ alterius auxilio ſꝑ egere. vt. C. de no. co. ꝯfir. in prin. Vl dic ꝓprie ponit. nā arma ſunt ad deco rē. leges ſunt ad ar mandū. vnde dicit militāt nāqꝫ ꝛ cete ra. vt. C. de aduoc. diuer. iu. l. aduoca ti. Vel ideo poſuit vt euitet malus ſo nus verboꝝ. ſ. ca cephaton. i. turpis ſonus.

q Oportꝫ. i. opor tunū eſt.

r Armatā. ſcꝫ ad hanc vtilitatē q̄ ſe quit. Accur.

s Et belloꝝ. ꝛ ſic q̄ ad vſū armoꝝ.

t Et pac. ſic quo ad vſum legū. Ac.

v Gubernari. al terū cū legib⁹. ſ. tp̄s pacis. alterū armis ſcꝫ tp̄s belli

x Et princeps. ſ. imperator. Accur.

y In hoſtilib⁹. q̄ ſunt hoſtes dr̄. ff. d̄ ca. ꝛ poſtli. re. l. ho ſtes.

z Per legitimos tramites. i. p leges que ſunt via gradi endi ſicut tramites eundi ꝫm io. Hec io dico calūniantes puniri p leges. nam in criminib⁹ ſiue ordi narijs ſiue extraordinarijs punitur calūniator ad ſimilitu dinē ſupplicij. vt. C. d̄ accu. l. fi. ꝛ. ff. ad turp. l. et in priuatis. Itē in ciuilibus mō pecuniaria pena. mō ſacramēto calūnie modo nota infamie. vt. j. de pe. te. li. p totū. ꝛ. j. d̄ act. §. ſi quis agens. ꝛ. C. de plus pe. l. vnica. ꝛ d̄ iudi. ꝓperandū. §. ꝛ ſi qui dem vbi punit ꝯtumax in expenſis. Vel dic φ. vij. genera pe naꝝ vocat legitimos tramites. vt. ff. de penis. l. vj. in fi. ꝛ. l. vij. et. viij. Vel dic φ magr̄at⁹ vocat tramites p quos iura redduntur. nā parū valeret iura eſſe in ciuitate. niſi eſſent q̄ executioni mandarēt vt. ff. de orig. iur. l. ij. §. poſt originē. q̄ puniunt in criminalibus puniūt ꝛ in ciuilibus ꝛ expenſis et in viatico. vt. ff. de iudi. cū quē. q̄ vltima verior eſt. Ac. flo.

a Calūniantiū. calūniator eſt q̄ falſa crīa ſciens intēdit. vt ff. ad turp. l. j. in prin. ꝛ facit ad hoc. ff. de his q̄ no. infa. athle tas. §. calūniator. qd̄ aūt ſit preuaricator ꝛ tergiuerſator dr̄ in p̄dictis legib⁹

b Religioſiſſim⁹. no. quē fieri religioſū p leges. nam ipſe ſunt ſacre. vt. C. de legi. ꝛ con. l. leges. Itē nota hic quatuor ꝓportionalia. ſ. arma. vſus armoꝝ. victo ria. triūph⁹. Itē leges. vſ⁹ legū. calūnie pulſio. ꝛ iuris religio.

c Quoꝝ vtrāqꝫ. ſ. iſta debent eſſe in principe. tu iuſtiniane quid feciſti. r̄ndet quoꝝ vtrāqꝫ. Sūmis. i. cū ſūmo labore.

d Vigilijs. quo ad leges. nā ius ciuile vigilātib⁹ ꝛ nō dor mientib⁹ ſcriptū eſt. vt. ff. q̄ in frau. credi. pupill⁹ in fi. Accu.

e Prouidentia. ſ. quo ad arma. ꝛ nota tres eſſe hoīs ſta tus. memoria preteritoꝝ. ſcientia p̄ſentiū. ꝓuidentia futu roꝝ.

f Annuente deo. deo grās refert. cuius adiutorio triumphū meruit obtiere. vt. C. de offi. p̄. pre. affri. l. j. in pri.

g Et bellicos. qd̄ ꝯiunctim dixerat. dicendo vtrāqꝫ viā ꝛc̄. nūc diuidit dicendo primo qualiter ſe habuit circa arma.

h Barbarice. barbari ſūt q̄ extra romanū imperium ſunt ꝛ maxime hoſtes

i Deducte. de nouo.

k Tam aphrica. ſub qua multe prouincie continentur.
l Prouincie. ſic conſtrue. tam aphrica quam alie innumerabiles prouincie iterum addite. i. adiuncte ditioni romane. i. iuriſditioni romane noſtroque imperio. poſt tanta. &c. preſtant noſtris victorijs a cel. preſt. nam iſte prouincie prius fuerunt de romano imperio. poſt deſierunt et poſt centum v. annos redierunt vt hic innuit. quando dicit iterum. et quando dicit et poſt tanta temporum ſpacia. &c. C. de offi. pre. pre. aphri. l. j.
o Omnes vero. vſque huc dixit qualiter bellicam curam habuit. nunc qualiter legalem.
p Promulgatis. ſcilicet a nobis et dic de nouo.
q Compoſitis. ſcilicet ab alijs quas reformauimus in melius vel dic compoſitis a nobis. q. d. compilatis a nobis quaſi ſimul poſitis a nobis quales ſunt leges. ff. et. C. et aliorum imperatorum. ſuas. n. et promulgauit et compoſuit.
r Confuſas. ſ. in tribus codicibus poſitas gregoriano theodoſiano et hermogeniano. vt C. de no. co. compo. l. j. in prin.

noſtroque addite imperio preſtant[n]: Omnes vero[o] populi legibus tam a nobis promulgatis[p] quam compoſitis[q] reguntur. Et cum ſacratiſſimas conſtitutiones antea confuſas[r] in luculentam ereximus conſonantiam[s] tunc noſtram extendimus[t] curam[v] ad immenſa veteris prudentie volumina[x]: et opus deſperatum[y] quaſi per medium profundum[z] euntes celeſti[a] fauore iam adimpleuimus[b]. Cumque hoc[c] deo propitio[d] peractum eſt: tribuniano[e] viro magnifico magiſtro et exqueſtore[f] ſacri noſtri palacij: necnon[g] theophilo et dorotheo viris illuſtribus[h] anteceſſoribus[i] noſtris: quorum[k] omnium ſolertiam et legum ſcientiam et circa noſtras iuſſiones fidem iam ex multis rerum argumentis[l] accepimus[m] conuocatis. mandauimus[n] ſpecialiter vt ipſi noſtra

ſ Conſonantiam. ſ. in vnum codicem quem non habemus. ſed ex eo factus eſt iſte quem habemus.
t Tunc noſtram extendimus curam idest ſtatim poſt compoſitionem illius codicis fecimus digeſta. Accurſius.
x Volumina. nam erant tricies centena milia verſuum. et duo milia librorum. et alie multe leges. vt C. de ve. iur. enucle. l. ij. §. omnia. et in prohe. ff. §. et antea. Accur.
y Et opus deſperatum. nam et conſtantinus voluit hoc facere ſed non potuit.
z Profundum. repit enim omnium legum tramitem qui ab vrbe ro. condita et romuleis deſcendit temporibus ita eē confuſum. vt in infinitum extendatur. et nullius humane nature capacitate concluderetur. C. de ve. iur. enu. l. j. in principio.
b Adimpleuimus. poſt digeſta ergo et poſt primam compoſitionem codicis factus fuit hic liber. tamen ante compoſitionem codicis ſecundi quem habemus. vnde quod hic dicitur quandoque per codicem corrigitur. vt facit de anno vtili qui obtinet ſecundum hunc librum et in reſtitutione minorum et maiorum vt. j. de act. §. rurſus. ſecus eſt per codicem in dictis reſtitutionibus. vt. C. de temp. in integrum reſtitu. l. fin. Item in ſecunda eius compoſitione facit mentionem inſtitutionum iam compoſitarum. vt. C. de emen. inſti. co. et ſecunda eius editione. Accur.
c Hoc. ſcilicet volumen digeſtorum et codicis.
d Propitio. idest deo adiuuante. Peractum eſt. idest completum
e Tribuniano. hoc nomen et ſequentia ſunt datiui caſus et etiam dictio conuocatis. et conſtruuntur cum illo verbo inferius mandauimus.
f Exqueſtori. pro ſuo ſimplici ponitur. ſ. queſtori. Nota quod tribus modis dicitur queſtor. primo ille qui querebat pecunias tributorum per mundum et ſeruabat. ſecundo ille qui preerat capitalibus cauſis. tercio qui ſtabat vt legeret libros principales. qui candidatus principis dicebatur. et ita hoc tercio modo accipio hic. vt. ff. de officio queſtoris. l. j. in fi. et de orig. iur. l. ij. §. deinde cum erarium. Uel dic ſecundum io. quod iam fuit in illo officio. ſed nunc non eſt. inde exqueſtor. i. extra queſturam poſitus. Uel dicas tercio eſſe nomen dignitatis. vt exconſul. vt. C. de aduo. diuer. iu. l. petitionem ibi egredientem.
g Necnon. nota duę negationes faciunt vnam affirmationem. vt hic. et ff. de ver. ſig. l. duobus.
h Illuſtribus. quatuor ſunt ordines dignitatum. maximi vt ſupilluſtres. magni vt illuſtres. medij vt ſpectabiles. minimi vt clariſſimi. quos ſpecifica vt in auten. de apell. §. j. ij. iij. et iiij. col. iiij. et in auten. vt ab illuſtribus et qui. §. eos ſunt col.

v. ſunt et infimi. vt defenſores ciuitatum et magiſtratus municipales. et iſti non habent merum imperium. ſed ſuperiores ſic.
i Anteceſſoribus. ſcientia. vel etate vel quia fuerant cum precedentibus imperatoribus.
k Quorum. hic eſt interpoſitio vſque illuc conuocatis. &c. Et nota quod in tribus hic commendantur qui ſunt huic arti intenti. nam ſolers a ſolon quod eſt totum et ars artis dicitur. Item in legum magiſtra ſcientia. et fidelitate.
l Argumentis. i. ex multis rebus vel negocijs que ſunt argumenta. vnde dicitur prouerbium opus laudat magiſtrum. ſic in aute. de monachis §. ſancimus. col. j.
m Accepimus. i. recepimus.
n Mandauimus. precepimus.
o Suaſionibus in bona parte accipe. alias in mala accipitur. vt. ff. de ſer. cor. l. j. §. perſuadere. et C. de fur. et ſer. cor. l. ſi quis perſuaſerit.
p Inſtitutiones ideo ſic dictas. quia in ſtatum romani iuris nos erigunt. i. intelligentiam. vt. j. ti. j. §. his.

autoritate. noſtriſque ſuaſionibus[o] inſtitutiones[p] componant. vt liceat[q] vobis prima legum cunabula[r] non ab antiquis fabulis[s] diſcere: ſed ab imperiali[t] ſplendore appetere. et tam aures quam animi veſtri nihil inutile[v] nihilque perperam[x] poſitum: ſed quod in ipſis rerum obtinet argumentis accipiant. Et quod in priori tempore vix poſt quadriennium prioribus contingebat: vt tunc conſtitutiones imperatorias legerent[z]: hoc vos a primordio[a] ingrediamini. digni[b] tanto honore. tantaque reperti felicitate: vt et initium[c] vobis et finis[d] legum eruditionis a voce principali[e] procedat. Igitur[f] poſt libros quinquaginta[g] digeſtorum[h] ſeu pandectarum[i] in quibus omne ius antiquum collectum eſt. quos[k] per eundem virum excelſum tribunianum necnon et ceteros[l] viros illuſtres et

q Et liceat vobis. loquitur iuuenibus.
r Cunabula. per ſimile loquitur. quia ſicut in cuna infantes primo morantur. ita iuris acceptor inſtitutam primo legere debet. ſic. ff. de offi. pre. pre. l. j. §. his cunabulis.
ſ Fabulis. que in antiquis inſtitutionibus erant fabule. que fabule nec vera nec veriſimilia continent. ſecundum tullium.
t Ab imperiali. idest ab imperatore qui ſplendet.
v Inutile. quo ad animum. vel nihil inutile. i. nihil iniuſtitium. vt patet ex eo quod dicit. j. preterea ſed quod &c.
x Perperam. quo ad aures. vel dic. i. male poſitum contra ius.
y In ipſis. i. in ipſa rei veritate. vel in his que quotidie emergere poſſunt. non autem inueniuntur hic ea que non poſſunt euenire. quia de his non curant legiſlatores. vt in auten. vt ſine prohi. ma. et debi. et cre. §. quia vero col. vij. et ff. de le. et ſe. con. l. iura. et l. ſe. Accur.
z Legerent. nam et olim a principio legebant imperiales conſtitutiones. ſcilicet inſtitutiones antiquas. vt in prohemio. ff. §.
a Primordio. i. tantum primo anno proficientis diſcipuli. quantum proficiebatis in quatuor. et nota quod adulatur nobis imperator.
b Digni. vos dico digni. &c.
c Et initium. ſcilicet liber iſte.
d Finis. idest codex. nam primo anno inſtitutiones. in quinto legitur codex. vt in prohemio. ff. §. primis. ibi quibus ſi bene. Accurſius.
e Principali. idest principis. Et nota quod hec ſcientia caput habet et finem. licet in alijs artibus hoc non ſit licet viliſſime ſint vt in prohemio. ff. §. ſed quia. Accur. floren.
f Igitur. ita continua ſecundum io. quia predictorum virorum ſcientiam et autoritatem probauimus. nec per alios poterat commodius expediri. igitur mandat per eos diuidi. Uel quia ab imperiali ſplendore approbantur. et ideo mandatur diuidi vt melius poſſint intelligi.
g Quinquaginta. qui comprehenduntur inter. ff. vetus et infortiatum. et tres partes. et. ff. nouum. Accur. floren.
h Digeſtorum. ideo dicitur digeſtorum. quia omnia ibi decidenda digeruntur et ſoluuntur. Accur. floren.
i Seu pandectarum. a pan quod eſt totum et decen quod eſt doctrina. quia ibi eſt doctrina omnium iuriſconſultorum. vt. C. de ve. iur. enucle. l. ij. §. ſed cum omnia in fi. et vt hic ſequitur.
k Quos. ſ. quinquaginta libros. digeſt.
l Et ceteros. ſcilicet xv. ex permiſſu iuſtiniani electos. vt. C.

facundiſſimos ↄfecim⁹: i hos quatuor libros eaſdē[m] inſtitutiones ꝑtiri iuſſim⁹. vt ſint totius legitime ſcie prima[n] elementa. in q̄b[o] breuiter expoſitū eſt: ⁊ qđ antea obtinebat[p]: ⁊ qđ poſtea diſſuetudie[q] inūbratū ab iꝑiali remedio illuminatū ē. ¶ Quas[r] ex oīb[us] antiquoꝝ inſtōib[us] ⁊ ꝑcipue ex cōmentarijs caij[s] nr̄i tā inſtōnū q̄ rex q̄tidianaꝝ[t] alijſq; multis ↄmentarijs ↄpoſitas: cum tres[v] viri prudentes ꝑdicti nobis obtulerūt: ⁊ legim⁹ ⁊ cognouim⁹: ⁊ pleniſſimū nr̄aꝝ cōſtitutionū robur eis accomodauim⁹. ¶ Sūma itaq; ope[x] ⁊ alacri[y] ſtudio: has leges[z] noſtras accipite: ⁊ voſmetipſos ſic eruditos oſtēdite[a] vt ſpes[b] vos pulcerrima foueat toto legitio ope ꝑfecto[c] poſſe etiā nr̄am[d] rēpublicā in ꝑtib[us] eius vobis[e] credēdis[f] gubernari.

De iuſticia[g] et iure[h].

Iuſticia[i] eſt ↄſtās ⁊ ꝑpetua volūtas ius ſuum vnicuiq; tribuēs[k]. ¶ Iuris prudētia eſt diuinaꝝ atq; hūanaꝝ rex noticia[l] iuſti atq; iniuſti ſcia. His igit[m] generaliter cognitis[n]: ⁊ incipientib[o] nobis[p] exponere iura ꝑpl̄i romani: ita maxie vident poſſe tradi[q] ↄmodiſſime: ſi ꝑmo leui[r] ac ſimplici[s] via: poſt deinde diligentiſſima[t] atq; exactiſſima[v] iterꝑtatōne[x] ſingła tradant: alioqui ſi ſtati ab initio rudē adhuc ⁊ īfirmū aīum ſtudioſi multitudie ac varieta

de vete. iur. enucle. l. j. §. ij. ⁊ l. ij. §. que omnia.

m ¶ Eaſdem inſtitutiões. i. eadē inſtituta. vñ collige hūc librū ſumptū ex volumie. ff. vel ꝓprie dic inſtōnes q̄s mādauit fieri. nunc mādat ꝑtiri. nā particio aīum legētis incitat. mentē intelligētis preparat. memoriā artificioſe reformat vt. j. ð lega. §. ſed noviſſ. ⁊ ff. de excep. do li. l. j.

n ¶ Prima elementa. quia ſicut ex quatuor elementis oia corpora ↄficiuntur vt terra ⁊ aqua. ⁊ ignee ⁊ aere. i. ex viribus hoꝝ quatuor elementoꝝ totus mund⁹ gubernatur. ita hic liber ↄprehendit omnia iura. Et no. q terra eſt frigida ⁊ ſicca. aq̄ frigida ⁊ humida. ignis calidus ⁊ ſiccus. aer calidus ⁊ humidus. Humū hꝫ natura melancolie ſecundū. ſ. aq̄ fleume. ignis colere ſanguis reſpondet aeri.

o ¶ In quib⁹. ſ. inſtitutionibus.

p ¶ Obtinebat idest erat in vſu ⁊ nunc deſijt. Accurſius flo.

q ¶ Diſſuetudine. nota legē tolli ꝑ diſſuetudinē vel ꝑ cōtrariam ↄſuetudinē. et iterū eandē ↄſuetudinē ꝑ ſuperuenientē legē tolli. ſic. ff. de ſepul. vio. l. iij. §. diuus. ⁊ in autē. de he. ⁊ fal. §. j. al's. §. ſed qm̄ colla. j. ⁊ ſubijcit hoc ab imperiali ⁊c. ⁊ eſt optimū exemplū. C. ð iudi. rem nō nouā.

r ¶ Quas. ſ. inſtitutiones. ⁊ accipe legimus ⁊ cognouim⁹ ſ. eſſe cōpoſitas ex omnibus. ⁊c. Accur. flo.

s ¶ Caij noſtri. ↄmētatorijs dico factis ſup libros inſti. antiquaꝝ ⁊c.

t ¶ Quotidianaꝝ. liber erat ſic appellatus eo qđ in ſingulis dieb⁹ gerēda a magiſtratib⁹ ↄtinebat qualiter iudicarent.

v ¶ Cum tres. interpoſitio eſt.

x ¶ Summa ope. q̄tū ad corpus. vnde pamphilus al's oratius. Labor improbus omnia vincit.

y ¶ Et alacri. affectio eſt operi tuo nomē imponit. vt. C. ad. l. cor. de ſic. l. j. ⁊. ff. de fur. l. qui iniurie. in prin.

z ¶ Leges. ſcꝫ inſtitutionū.

a ¶ Oſtendite. i. ita ꝓficite in hoc libro. vel ita morib⁹ informati ſitis. nam boni mores pluſq̄ diuitie operant. vt. ff. de tu. ⁊ cu. da. ab his. l. ſcire. §. j. ⁊. ff. de ver. oblig. ſi quis ſtipulatus in fi. Accur.

b ¶ Vt ſpes. i. hec ſpes ſit ð vobis nr̄am rēpu. poſſe gubernari.

c ¶ Perfecto. idest lectis alijs libris.

d ¶ Noſtram. al's veſtram. ¶ Eius reipublice.

e ¶ Vobis. idest a vobis credendis. lectis etiam alijs libris. vel ſi habes credendā. i. cōmittendā vobis datiue legitur. ⁊ hoc dico. l. e. ope ꝑfec. i. quinquennio cū legentis. nam tunc opus conſumatur. vt in ꝓhemio. ff. Et qđ dicit in ꝑtibus eius. ideo eſt. quia multe ſunt partes eiuſ. vt pretura. conſulatus et alie multe. vt patet ex tractatibus de officijs in digeſtis et in codice. Accur.

f ¶ Credendis. i. quia creditur ſm primā expoſitionē. vt ſi habetis credendam. dic vt in glo. ſupra.

g ¶ De iuſticia ⁊ iure. Iuſtinianus tractaturus iura ꝑpl̄i romani ꝓmittit de iuſticia ⁊ iure. que eſt mater iuris. ⁊ iđ ab ea incipit. ſic obligatio mater eſt actionis. vt. ff. ð ꝓcu. licet. §. ea obligatio. et ideo ꝓmittitur in tractatu. vt. j. de ob. in prin. et de act. in prin.

h ¶ Et iure. ſ. qđ ius iuſticiā ꝓſequitur. vt miniſter vel filius. Sed quare de hoc ponit in rubrica. cum in textu nihil dicat diffiniendo. licet diuidendo ſic. Rñdent quidā ideo non ponit in textu de iure. ne grauaret rudes aīmos ſcđm pl. quod nō il eſt. Vel dic hoc pleruq; fieri. vt aliquid ponatur in rubrica quod in textu non ponitur. vt. C. de reli. nam nihil in textu ibi dicitur de ludo alee. vel dic q eſt veri⁹ vt diffiniatur. vt dicemus. j. eo. ti. §. iuris precepta in glo. Accur. floren.

i ¶ Iuſticia. Hec iuſticie diffinitō ꝑt intelligi de diuina iuſticia. quaſi dicat diuina iuſticia ē voluntas conſtans et perpetua ⁊ cetera. ſm hoc verba i ea poſita ſunt plana. Sed nōne iniuſtū fuit q tātū datū fuit mercenario in ſero venienti quantū illi qui mane venerat. qđ tamē dei iuſticia laudat. Rñ. illud myſtice dicit q. d. tātū hēbit de paradiſo ille qui decedit in hoc vltio ſeculo ſi faciat bonū quātū et ille qui deceſſerit in primo ſeculo. Vel dic ſm io. q de fragili homis iuſticia loquitur. q. di. iuſticia humana vel que eſt in homine eſt voluntas cōſtans. ⁊c. ⁊ ſm hoc illa duo verba conſtans ⁊ ꝑpetua abijciuntur extra. quia homini nō poſſunt ↄuenire. cū ſcriptum ſit q ſepties in die cadit iuſtus. ⁊ illud. nunq̄ in eodē ſtatu ꝑmanet. vt in autē. de nō alie. aut ꝑmu. §. vt aūt. Itē qđ in fi. dicit ius ſuū vnicuiq; tribuens. intellige q̄tum ad affectionē. q2 ad actū nō pōt. q. d. habens affectū tribuendi. ſic. ſ. in rubrica ꝓhemij dicitur de auguſto. ſicut ð matrimonio qđ ē indiuiduū. vt. j. de pa. po. in prin. licet interdū diuidat vt patet. C. de repud. l. conſenſu. Vel tercio expone. vt in ſumma huius ti. vt voluntas. i. mens conſtans. i. bona quaſi habit⁹ mentis bonus. Sed tullius ſic diffinit. Iuſticia eſt habitus animi cōmuni vtilitate ſeruata ſuā cuilibet tribuens dignitatem. Secundū platonē. Iuſticia eſt virtus que plurimum pōt in his que nimiū pn̄t. Vel prout ego credo. Iuſticia eſt animi congrua diſpoſitio in ſingulis rebus recte diiudicans

k ¶ Tribuēs. vt honeſte viuat ⁊ ſic ſibi alterū nō ledat. imo ꝓficiat. vel dic ius ſuū. idest hominis meritum.

l ¶ Noticia. pōt recte legi. ⁊ illa dictio ſcientia eſt ablatiui caſus. vel econtra ſit nominatiui caſus. ⁊ hec dictio noticia ſit ablatiui caſus. ſic. j. ti. j. in prin. Sed nunquid ſm hoc oportet q quicunq; vult iuris prudens vel iuriſconſultus eſſe debeat theologiam legere. Rñ. non. nā in corpe iuris hec omnia inueniuntur. vt. C. de ſum. tri. ⁊ fi. ca. ⁊. C. de ſacroſan. eccle. ⁊ ð epiſ. ⁊ cle. ⁊ in autē. ſub multis titulis vbi ſpāliter de diuinis tractatur. Item que eſt differentia inter iuſticiam et ius ⁊ iuris prudentiam. Rñ. Iuſticia eſt virtus. Ius eſt ei⁹ virtutis executiuū. Iuris prudentia eſt ſciencia illius iuris. Itē iuſticia eſt ſummū bonū. Ius medium. Iuris prudentia infimū. Itē iuſticia vult tribuere vnicuiq; ius ſuū. Ius vero coadiuuat. Iuris prudentia docet qualiter illud fiat. Accurſius.

m ¶ His igitur. nunc vult dicere qualiter leges ſunt docēde

n ¶ Cognitis. idest viſa diffinitione iuſticie. ⁊ iuris prudētie.

o ¶ Incipientibus. datiue pn̄t legi. cū verbo. j. vident. vel ablatiue. vt ſuperius reſpiciant. et hec verior. Accur.

p ¶ Nobis. loquūtur ↄpilatores. huius libri in perſona iuſtiniani qui debet exponere per eos.

q ¶ Tradi. ſcꝫ iura populi romani.

r ¶ Leui. quo ad verba. Accur.

ſ ¶ Simplici. quo ad ſententiam. Accur.

t ¶ Diligentiſſima. quo ad ſubtilia verba.

v ¶ Atq; exactiſſima. quo ad ſubtilē materiā ⁊ ſententiam.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg